

Ana Paska *

**PRIKAZ KONFERENCIJE
„ŽRTVE KAZNENIH DJELA – UNAPREĐENJE
SUSTAVA ZAŠTITE KROZ INDIVIDUALIZIRANU
PROCJENU POTREBA“
(ZAGREB, 22. I 23. RUJNA 2016.)**

U Hrvatskoj predstoji proces implementacije Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (u daljnjem tekstu: Direktiva), što uključuje i provođenje pojedinačne procjene potreba žrtava (čl. 22. Direktive).

Radi unapređenja znanja o primjeni Direktive i izradi preporuka za njezinu punu primjenu u Hrvatskoj, Hrvatski pravni centar, u suradnji s Ministarstvom pravosuđa RH i s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, provodi projekt „Ciljana i rana procjena potreba i podrška žrtvama kaznenih djela“ (engl. *Targeted Early Victim Needs Assessment and Support - TEVNAS*), koji je financiran sredstvima Programa za pravosuđe Europske unije i projektnih partnera. U okviru tog projekta održana je i spomenuta konferencija kako bi se zainteresiranim dionicima predstavili rezultati istraživanja provedenih u okviru prvog dijela projekta te potaknula rasprava o unapređenju sustava podrške žrtvama. Želja je bila da se sudionici upoznaju i s inozemnim primjerima dobre prakse u području pojedinačne procjene potrebe žrtava te da ih se potakne na sudjelovanje u drugom dijelu projekta, koji će trajati do lipnja 2016. godine, a čiji je cilj izraditi alat za pojedinačnu procjenu potreba žrtava radi utvrđivanja posebnih potreba njihove zaštite. Na konferenciji je sudjelovalo više od 50 sudionika - predstavnika civilnog društva, nadležnih ministarstava, policije, državnog odvjetništva, ureda pravobranitelja, akademske zajednice, sudaca itd.

Konferenciju je otvorila **Agata Račan**, predsjednica Hrvatskog pravnog centra, koja je pozdravila sve prisutne, izrazila nadu u uspješnost konferencije te istaknula važnost rada civilnog društva u području podrške žrtvama kaznenih djela. Pozdravne govore održali su i predstavnici projektnih partnera: **Vedrana Šimundža-Nikolić**, pomoćnica ministra pravosuđa za kazneno pravo i

* Ana Paska, dipl. iur., Hrvatski pravni centar, voditeljica projekta „Ciljana i rana procjena potreba i podrška žrtvama kaznenih djela“

probaciju, i **Kristijan Kevešević** iz Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH.

Rad konferencije započeo je izlaganjem **Elizabete Ivičević Karas**, izvanredne profesorice i predstojnice Katedre za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koja je ujedno i glavna pravna stručnjakinja na projektu. U svojem izlaganju prikazala je redefiniranje pravnog položaja žrtve u hrvatskom kaznenom postupku pod utjecajem europskog kaznenog prava. Pod utjecajem prakse Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) i zakonodavstva Europske unije 2008. godine donesen je novi Zakon o kaznenom postupku (ZKP), kojim je, osim oštećenika, uveden i pojam žrtve kao novog subjekta koji može i ne mora sudjelovati u kaznenom postupku, ali mu zakon daje važna procesna prava, u prvom redu kroz mjere procesne zaštite. Judikatura ESLJP-a nametnula je visoke pravne standarde zaštite prava žrtava, ponajprije kroz procesnu obvezu provođenja učinkovite istrage. Međutim prava žrtve konkuriraju nekima od temeljnih prava okrivljenika, što zahtijeva pažljivo balansiranje između prava okrivljenika na obranu i prava žrtve na zaštitu. Jedno vrlo važno pitanje jest pitanje ostvarivanja okrivljenikova konfrontacijskog prava, posebno u pogledu rezultata individualne procjene potrebe žrtve. U odnosu na materijalne i procesne obveze koje imaju države u pogledu zaštite prava žrtava, RH je u zadnjih nekoliko godina bila više puta osuđivana pred ESLJP-om, pa je u nastavku svojeg izlaganja profesorica Ivičević Karas ukratko prikazala te presude, izvršenje kojih je rezultiralo značajnim izmjenama ZKP-a u noveli iz 2013. godine, kojom su proširena procesna prava žrtava i pojačane mjere procesne zaštite žrtava. Paralelno RH je u kazneno procesno pravo unosila i instrumente EU-a, pa nam tako još predstoji i implementacija Direktive, koja pred nas postavlja mnoge izazove. Direktiva nalaže provođenje pojedinačne procjene žrtava radi utvrđivanja posebnih potreba zaštite i uvjetuje primjenu mjera posebne zaštite žrtve – poseban način ispitivanja i isključenje javnosti. Implementacija Direktive provest će se kroz novelu ZKP-a koja tek slijedi, a kojom će sva tijela kaznenog postupka koja će provoditi individualnu procjenu potreba žrtve preuzeti veliku odgovornost - da uravnoteže pravo žrtve na zaštitu i pravo okrivljenika na obranu.

U sljedećem izlaganju predstavljen je izvještaj „Pravni i institucionalni aspekti položaja žrtve kaznenog djela u RH“, koji sadrži pravnu analizu i prikaz rezultata istraživanja čiji je cilj bio dobiti sveobuhvatan i sistematiziran uvid u prava i položaj žrtve kaznenog djela u hrvatskom pravnom sustavu. Istraživanje su za potrebe ovog projekta proveli **Zoran Burić**, docent na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, i **Branka Lučić**, viša stručna savjetnica i voditeljica Odjela za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskom sudu u Vukovaru. Zoran Burić govorio je o utjecaju prava Europske unije u odnosu na žrtve kaznenih djela na razvoj pravnog po-

ložaja žrtve u RH, s posebnim osvrtom na Direktivu i njome zajamčena prava. Odredbe Direktive potrebno je transponirati i implementirati u hrvatski pravni sustav, pri čemu je transpozicijski dio preuzeo ZKP, ali je potrebno mijenjati i druge zakone, kao i donijeti podzakonske propise, posebno u odnosu na postupak pojedinačne procjene potreba žrtve. Upozorio je na korake koje je potrebno poduzeti da bi se hrvatski pravni sustav prilagodio zahtjevima Direktive te da bi se uspostavio dostupan, održiv, povjerljiv i besplatan sustav podrške žrtvama. Branka Lučić u svojem izlaganju prikazala je praktični dio analize, tj. rezultate empirijskog istraživanja provedenog metodom ankete poslane svim institucijama i tijelima koji dolaze u kontakt sa žrtvama kaznenih djela i prekršaja u RH. Pitanja su se odnosila na četiri tematske cjeline prema određenim pravima žrtava koje jamči Direktiva (pristup službama za podršku, usluge koje te službe pružaju žrtvama, pojedinačna procjena potreba i koordinacija između nadležnih tijela). Prikazala je i strukturu sustava podrške žrtvama kaznenih djela u RH, čija je okosnica rad Samostalne službe za podršku žrtvama i svjedocima. U odnosu na pojedinačnu procjenu potreba rezultati istraživanja pokazuju da se ona provodi u vrlo malom broju tijela, i to uglavnom kao neformalna radnja koja služi za potrebe tijela koje provodi postupak, te da zasad ne postoji standardizirano postupanje (ne koristi se standardizirani obrazac, a mali broj ispitanika evidentira tako dobivene podatke). Također službenike koji dolaze u neposredni kontakt sa žrtvama trebalo bi dodatno educirati za provođenje postupka pojedinačne procjene žrtava te poticati razmjenu informacija dobivenih pojedinačnom procjenom s odgovarajućim tijelima u svrhu boljeg ostvarivanja prava žrtve.

Nakon toga **Tatjana Petrović** i **Lana Penezić** iz Ipsos agencije za istraživanje tržišta, medija i javnog mnijenja, predstavile su rezultate empirijskog istraživanja koje je provedeno u okviru projekta, a kojim su se željele istražiti usluge koje žrtvama pružaju organizacije civilnog društva (OCD) u Hrvatskoj te njihovi resursi, interesi i prepreke za ostvarivanje punog potencijala u području podrške i zaštite žrtava. Istraživanjem su bili obuhvaćeni OCD-i koji aktivno djeluju u tom području, ali i oni koji bi mogli biti zainteresirani za takvo djelovanje u budućnosti. Rezultati istraživanja upućuju na to da OCD-i imaju teškoće sa zadržavanjem svojeg stručnog kadra zbog nedovoljnih i nekonzistentnih financija, da postoji potreba za kreiranjem mreže organizacija koje pružaju podršku žrtvama i umrežavanjem njihovih aktivnosti, da postoji prostor za uvođenjem standardizacije u unutarnju organizaciju rada OCD-a, ali i standardiziranih procedura u tijelima javnih institucija. Kao primjer poželjnog oblika umrežavanja javnog i civilnog sektora navode se međusektorski operativni radni timovi i koordinacijski sastanci. Prema nalazima istraživanja suradnja OCD-a i javnog sektora učestala je, no jasno je artikulirana potreba za njezinim unapređenjem, a međusektorskoj suradnji moglo bi pridonijeti i

poticanje programa prijenosa znanja i vještina između civilnog i javnog sektora. Pozitivni primjeri odnose se na suradnju s policijom i sa Samostalnom službom za podršku žrtvama i svjedocima.

O policijskom aspektu podrške i zaštite žrtava kaznenih djela u Hrvatskoj govorile su **Ana Kodrić**, glavna policijska inspektorica Odjela maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta na štetu mladeži i obitelji pri Ravnateljstvu policije, i **Marija Goatti**, glavna policijska inspektorica u Službi prevencije Ureda glavnog ravnatelja policije Ministarstva unutarnjih poslova (MUP). Žrtva ima pravo biti informirana o svojim pravima i u tu svrhu djelatnici policije žrtvama daju pisanu obavijest o njezinim pravima s kontaktnim podacima odgovarajućih tijela i organizacija koja se bave podrškom i zaštitom žrtava. S obzirom na to da određene kategorije žrtava imaju i neka dodatna prava, posebne obavijesti daju se djeci žrtvama, žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima te djeci koja su žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode ili kaznenog djela trgovanja ljudima. S obzirom na to da žrtve moraju biti poučene o svojim pravima na svojem materinskom jeziku ili na jeziku koji razumiju, iako ne postoji zakonska obveza pisane obavijesti (nego samo usmenog prevođenja), takve pisane obavijesti žrtvama postoje i prevedene su na 20 stranih jezika. Policija igra važnu ulogu u zaštiti žrtve pa tako npr. izvještava žrtvu o donošenju rješenja o ukidanju istražnog zatvora za osumnjičenika prije otpravka tog rješenja, izvršava i/ili nadzire provedbu zaštitnih mjera propisanih ZKP-om, u određenim slučajevima upućuje žrtve u njihova prava i samozaštitno ponašanje, štiti žrtvu ili druge osobe kad za to postoje opravdani razlozi itd. Veliku važnost policija posvećuje i prevenciji kaznenih djela, kao i osposobljavanju policijskih službenika u području podrške i zaštite žrtava, pa su tako u okviru projekta „Podrška žrtvama kaznenih djela”, koji se temelji na međusektorskoj suradnji, imenovani i educirani multiplikatori iz svih Policijskih uprava za regionalnu razinu - policijski službenici za prevenciju, te su održane edukacije na regionalnoj razini.

O razvoju pojedinačne procjene u Nizozemskoj govorio je **Alex Sas** iz organizacije *Victim Support Netherlands (Slachtofferhulp Nederland)*, koja ima oko 500 zaposlenih i 1200 volontera koji pružaju praktičnu i emocionalnu podršku te pravnu pomoć žrtvama. U Nizozemskoj postoji dobar sustav upućivanja – Victim Support NL prima podatke o žrtvama od policije (osim za žrtve koje su to izričito odbile) te ih potom kontaktiraju, informiraju o njihovim pravima i nude usluge koje pružaju. Direktiva još nije implementirana u nizozemsko nacionalno zakonodavstvo, a proces uvođenja pojedinačne procjene potreba žrtve započeo je 2013. Godine 2016. provedeno je pilot-testiranje prvog nacrtu upitnika za pojedinačnu procjenu i izložen je pregled izazova koji se pojavljuju s tim u vezi (npr. pitanje zaštite osobnih podataka žrtve, potreba za dodatnim policijskim osobljem koje bi provodilo procjenu, kako provesti

pojedinačnu procjenu kod žrtava koje prijavljuju kazneno djelo preko telefona ili interneta itd.). Namjera je izdvojiti rezultate pojedinačne procjene iz spisa te napraviti poseban spis o žrtvi unutar spisa kaznenog postupka. S obzirom na to da se u pravilu žrtve ne pojavljuju na sudu, u spisu kaznenog postupka može se nalaziti i tzv. Victim statement – izjava žrtve u kojoj ona može opisati kako je kazneno djelo na nju utjecalo i/ili predložiti kaznu za počinitelja.

Izlaganje **Marion Chalaux** iz Ureda za podršku žrtvama pri francuskom Ministarstvu pravosuđa bilo je posvećeno sustavu podrške žrtvama u Francuskoj, gdje od 2009. postoje i pultovi za podršku žrtvama na sudovima. Na tim pultovima udruge koje su sklopile ugovor s Ministarstvom pravosuđa pružaju žrtvama pravne i praktične informacije te uvid u stanje predmeta, a upućuje ih se i na odvjetnike ili psihologe. U svojem izlaganju Marion Chalaux predstavila je rezultate europskog projekta *Evaluation of Victims* (EVVI), u kojem je sudjelovala i Francuska, a u okviru kojeg je 2014. izrađen priručnik dobre prakse i upitnik za pojedinačnu procjenu, koji je zatim testiran na sedam lokacija na terenu. Nakon toga, tijekom 2015. i 2016., Francuska je započela proces zakonodavne transpozicije Direktive 2012/29/EU. Prve povratne informacije o implementaciji Direktive koje dolaze s terena u specifičnom su kontekstu terorističkih napada u Francuskoj tijekom 2015. i 2016. godine, zbog čega je naglasak stavljen na žrtve terorističkih napada te su povećana proračunska sredstva koja su im namijenjena. Posebna pozornost u izlaganju posvećena je postupku pojedinačne procjene potreba u Francuskoj, koju najprije u pravilu provodi policija, a na temelju njezinih rezultata državni odvjetnik ili sudac donosi odluku o tome treba li provesti detaljniju procjenu potreba. Ako je to potrebno, procjena se povjerava jednoj od udruga koje pružaju podršku žrtvama, a imaju sklopljen ugovor s Ministarstvom. O rezultatima te procjene udruge sastavlja izvješće, koje se zatim dostavlja u sudski spis.

O različitim organizacijskim strukturama službi za podršku žrtvama u Europi govorio je **Mark Castle** iz *Victim Support Europe* (ujedno i predstavnik *Victim Support England & Wales*). Direktiva je trebala biti implementirana do kraja 2015. godine u svim državama članicama EU-a osim Danske, međutim mnoge države to još nisu učinile te se susreću sa sličnim teškoćama, posebno u pogledu nedostatka financijskih sredstava i osoblja. U svojem izlaganju Mark Castle naglasio je važnost suradnje državnih tijela i OCD-a te je prikazao neke od modela mogućeg financiranja sustava podrške žrtvama, kao i pojedine primjere dobre prakse u tom području.

U raspravi tijekom konferencije, u kojoj je sudjelovala većina sudionika, upozoreno je na pojedina pitanja u sustavu podrške žrtvama koja je potrebno unaprijediti. Većina sudionika suglasna je u tome da je tijekom posljednjih nekoliko godina postignut napredak u razvoju sustava podrške žrtvama, ali konferencija je pokazala i da postoji niz otvorenih pitanja vezanih uz položaj

žrtava kaznenih djela i prekršaja te da postoji prostor za uspostavljanje bolje suradnje između državnih tijela i organizacija koje dolaze u doticaj sa žrtvama ili im pružaju neku vrstu podrške. Hrvatskoj sada predstoji puna implementacija Direktive te će u tom području biti mnogo izazova, posebno u odnosu na provedbu pojedinačne procjene prava žrtve, za što tek treba izraditi upitnik i osmisliti proces njegova ispunjavanja i razmjenu rezultata pojedinačne procjene između različitih tijela koja sudjeluju u kaznenom postupku. Posebno je pri tome zanimljiva uloga OCD-a, koji u Hrvatskoj čine važan dio sustava podrške žrtvama.